

та неморального або лісового (*Therodrymion nemorale*) флороценотипів й за цими показниками вона належить до неморально-лучних флор Центральної та Середньої Європи, а відповідно з ботаніко-географічним районуванням України – до зонального Лісостепу прозахідної орієнтації. Специфічним ядром флори досліджуваного регіону є петрофільний флороценотип (*Petrophyton*), давні зв'язки якого простежуються з кальцефілами Донбасу і Криму. У окремих масивах відчутний вплив степових та середземноморських елементів флори. Гідрофільний флороценотип і *Halorphyton* збіднені, проте вони і не є властивими флорам Лісостепу. Історично флора ТО виглядає автохтонною та значно зміненою антропохорією, про що свідчить третя позиція видів синантропофітону.

Джерела інформації:

1. Байрак О. М. Сучасні погляди на ценофлору та принципи їх виділення / О. М. Байрак // Укр. ботан. журн. – 1998. – Т. 55, № 6. – С. 620–624.
2. Бурда Р. И. Антропогенная трансформация флоры / Р. И. Бурда. – К.: Наук. думка, 1991. – 167 с.
3. Дем'янчук П. М., Яворівський Я. Л. Рослинний світ / П. М. Дем'янчук, Я. Л. Яворівський // Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т. 1. Природні умови та ресурси / наук. ред. М. Я. Сивий. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. – С. 281–311; 466–500.
4. Екофлора України / [за ред. Я. П. Дідуха]. – К.: Фітосоціоцентр. – Т. 1. – 2000. – 284 с.; Т. 2. – 2004. – 480 с.; Т. 3. – 2002. – 496 с.; Т. 5. – 2007. – 584 с.
5. Заверуха Б. В. Флора Вольно-Подолли и ее генезис / Б. В. Заверуха. – К.: Наук. думка, 1985. – 192 с.
6. Заверуха Б. В. О стандарте флоры / Б. В. Заверуха, Ю. Р. Шеляг-Сосонко // Тез. докл. VII съезда ВБО. – Л.: Наука, 1983. – С. 45–46.
7. Камелин Р. В. О некоторых проблемах флорогенетики / Р. В. Камелин // Укр. ботан. журн. – 1969. – Т. 54, № 6. – С. 892–901.
8. Камелин Р. В. Процесс эволюции растений в природе и некоторые проблемы флористики / Р. В. Камелин // Теорет. и методол. пробл. флористики. – Л.: Наука, 1987. – С. 35–42.
9. Камелин Р. В. Флорогенетический анализ естественной флоры горной Средней Азии / Р. В. Камелин. – Л.: Наука, 1973. – 356 с.
10. Клоков М. В. Псаммофильные флористические комплексы на территории УССР: опыт анализа псаммофитона / М. В. Клоков. – К.: Наук. думка, 1981. – С. 90–150.
11. Краснов А. Н. Из поездки на Дальний Восток Азии: заметки по растительности Явы, Японии и Сахалина // Землеведение. – 1894. – № 2. – С. 59–88; № 3. – С. 7–30.
12. Собко В. Г. Систематична та еколого-ценотична структура флори Тернопільського плато / В. Г. Собко, Р. А. Яворівський // Інтродукція рослин. – 2000. – № 3-4. – С. 31–37.
13. Ткачик В. П. Флора Прикарпаття / В. П. Ткачик. – Львів: НТШ, 2000. – 253 с.
14. Толмачев А. И. Введение в географию растений / А. И. Толмачев. – Л.: Изд-во АГУ, 1974. – 244 с.
15. Флора УРСР: в 12 т. – К.: В-во АН УРСР, 1936–1965.
16. Юрцев Б. А. Основные понятия и термины флористики: Учебное пособие / Б. А. Юрцев, Р. В. Камелин. – Пермь: Тип. ПГУ, 1991. – 81 с.
17. Яворівський Р. А. Аналіз еколого-ценотичної структури флори Тернопільського плато / Р. А. Яворівський // Наук. вісн. Луган. нац. аграр. ун-ту. Сер.: Біол. науки. – Луганськ: Елтон – 2. – 2013. – № 50. – С. 83–93.
18. Яворівський Р. А. Аналіз систематичної структури флори Тернопільського плато / Р. А. Яворівський // Наук. запис. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер.: Біол. – 2012. – № 3 (52). – С. 20–27.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ

*Александрович С. студентка 4 курсу Г-41-групи
наук. керівник – Гулик С.В. к. г. н. викл.*

ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ БЕРЕЖАНСЬКОГО РАЙОНУ

Метою статті є з'ясувати сутність природно-ресурсного потенціалу; детально розглянути кожен вид природних ресурсів, поширених на території Бережанського району та дослідити мережу природоохоронних об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Територія Бережанського району займає площу 661 кв. км. Район знаходиться на заході Тернопільської області та межує з Підгаєцьким, Козівським, Зборівським районами області, Рогатинським районом Івано-Франківської області та Перемишлянським районом Львівської області.

Крайні точки:

- північна – с. Краснопуца;
- південна – с. Слов'ятин;
- східна – хутір Сонячне;
- західна – с. Шайбівка.

На території району розташовано 57 населених пунктів. Загальна кількість населення : 44286 жителів, в тому числі міське – 17617, та сільське – 26669 [2].

Територія нашого району знаходиться на Подільській височині яка відповідає південно-східній частині Волино-Подільської плити. В геологічній будові Бережанського району беруть участь потужні товщі осадових порід палеозою, мезозою і кайнозою, що залягають на кристалічному фундаменті і характеризуються незначним порушенням у просторовому поширенні шарів, властивим для платформених областей. Загальною рисою осадових комплексів є поступовий нахил шарів на захід – південний захід, в бік Галицько – Волинської западини і Передкарпатського прогину [9].

Бережанщина входить до географічної зони Опілля, що є найвищою і найбільш розчленованою частиною Подільського плато.

В основному територія району рівнинна, лише подекуди здіймаються високі пагорби, які поступово переходять у широкі долини. І тільки північніше Бережан, там де походить вододіл річок Золота Липа і Нараївка, гребенястим пасмом виділяється Подільська гряда. Тут – найвища точка Подільського плато – гора Попелиха, яка сягає 448 м над рівнем моря[3].

Термічний режим району характеризується континентальним типом річного ходу температури повітря. Середня температура найтеплішого місяця (липня) становить 18-19°C, а найхолоднішого (січня) – 4.5 – 5.5°C.

В районі в середньому за рік випадає 600-660 мм. опадів. Їх розподіл по району характеризується значною строкатістю, що зумовлено впливом висоти та форм рельєфу. Особливо дощовими є три літніх місяці[6].

Річкова система Бережанського району представлена р. Золотою Липою, Нараївкою, Бибелькою та їх притоками, які належать до числа малих рік. За своїм режимом річки району належать до типу рівнинних із змішаним живленням: за рахунок атмосферних опадів і підземних вод.

Найбільшою серед річок району є Золота Липа, ліва притока Дністра. Її загальна довжина 127 км, площа басейну 1440 км² [3].

Озер природного походження в межах району майже немає. Найбільший серед ставків району – Бережанський. Його площа 240 га, а об'єм води 4,3 млн. м³. Досить великим в межах району є Урманський став. Є також ставок біля с. Потутори, Вільховець і біля інших населених пунктів, але вони незначних розмірів [8].

Ґрунти району формувались з лесу і лесовидних суглинків, що утворились в четвертинний період і характеризуються високою родючістю.

Сірі лісові ґрунти займають основну площу території району. Окремими ділянками залягають опідзолені чорноземи та лучні ґрунти. Сірі опідзолені ґрунти мають декілька видозмін. Світло-сірі ґрунти покривають найбільш підвищені ділянки і вони переважно знаходяться під лісовими масивами.

На вододільних плато розташовані сірі ґрунти, вони зустрічаються і по верхніх річкових терасах. Більшість їх вже звільнені з-під лісової рослинності і перетворені в орні землі [11].

Територія Бережанського району розміщена в лісостеповому природно-територіальному комплексі. Значне поширення на території району мають дубові та букові ліси з домішкою граба, осики та інших порід. Чагарниковий підлісок представлений ліщиною, кленом, шипшиною, а трав'яний покрив – осокою, барвінком, звіробоем та ін.

Широке розповсюдження мають тварини і птахи, характерні для західно - європейських широколистих лісів такі, як: козуля, лісова куниця, білка, сови, дикі голуби, горлиці та ін.

Представниками фауни степів є: хом'як звичайний, полівка. В лісах зустрічається козуля європейська, дикий кабан, лось, олень, лисиця, рідко зустрічається кіт лісовий. В річкових долинах водяться чапалі, болотна сова, лебеді, дикі качки. Рибна фауна представлена коропом, карасем, лином, річковим амуром [10].

В залежності від геологічної будови перебувають і мінеральні ресурси.

На території Бережанського району відомі такі мінеральні ресурси:

Торф: забезпеченість торфом району є дуже низькою. Таким чином ресурси торфом району є незначні. Торф використовується в основному для потреб сільського господарства.

Рудопрояви марганцю: рудопрояви марганцю відомі серед відкладів неогенового віку у західній частині Бережанського району в межиріччі Гнилої Липи та Нараївки. Також мінерали марганцю містяться серед глинисто-мергельних порід баденського ярусу.

Глина бентонітова: балансом запасів по Тернопільській області на даний час враховане лише одне родовище бентонітових глин високої якості – Бережанське.

Прошарки бентонітових глин карпатського віку знайдені також у сусідніх Посухівському та Шибалинському родовищах мергелю й вапняку.

Цементна сировина: в Бережанському районі нараховується 4 великих родовища цементної сировини, які не числяться на Державному балансі й не експлуатуються. Це Барановське, Бережанське, Посухівське та Шибалинське родовища.

Вапняк для виробництва вапна: у районі це три родовища: Підвисоцьке, Волицьке (не розробляється) та Бережанське (не розробляється).

Пісок будівельний: Бережанський район є один з найбільших районів області, де щільність розподілу сировини та забезпеченість тією сировиною є найвищою серед всіх районів[5].

В гідрогеологічному відношенні район входить до складу Волино – Подільського артезіанського басейну. Основний водоносний горизонт у верхньо-крейдових-туронських, а також і юрських відкладах.

В багатьох місцях підземні води виходять на поверхню вигляді джерел, особливо сильно поширених в північній, найбільш підвищеній частині району.

Є в межах району і мінеральні води, хоч вивчені вони ще недостатньо. Переважаючими елементами їх солевого складу є сульфати кальцію [1].

Лісові ресурси становлять 28473 га, в т.ч. під лісовими культурами (насадження створені лісівниками) – 13295 га. До складу Бережанського лісомисливського господарства входить вісім лісництв: Бережанське, Завалівське, Козівське, Конюхівське, Литвинівське, Нараївське, Підгаєцьке, Урманське[7].

Станом на 1 січня 2017 року на території Бережанського району є 42 території та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 3675,36 га:

До об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення відносяться:

1. Ботанічний заказник «Голицький»;
2. Ботанічний заказник «Волощина»;
3. Геологічна пам'ятка природи «Печера «Опільська»[4].

Отже, Бережанський район має сприятливі природні умови (помірно-континентальний клімат, добра обводненість території, достатня родючість ґрунтового покриву) для розвитку всіх видів ресурсів (мінерально-сировинних, лісових, земельних і водних).

Джерела інформації:

1. Водні ресурси – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://www.oda.te.gov.ua/berezhanska/ua/1041.htm>
2. Географічне положення – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://www.oda.te.gov.ua/berezhanska/ua/1041.htm>
3. Географія Тернопільської області : монографія. В 2-х т. Т.1. Природні умови та ресурси/ ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Крок, 2017. – 504с.
4. Заповідний фон Бережанського району – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://ecoternopil.gov.ua/index.php/pryrodni-resursy/pryrodno-zapovidnyi-fond/opysovi-kharakterystyky-pzf/66-berezhannnnskiyi-raion>
5. Кітура В. Мінерально-сировинна база та надрокористування в Тернопільській області: довідник/ В. Кітура, М. Сивий – ДНВП «Геоінформ», ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. – 238с.
6. Клімат і природні ресурси Бережанського району – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://irp.te.ua/2009-09-20-17-34-01/>

7. Лісові ресурси – [Електронний курс]. – Режим доступу: - http://ternopillis.gov.ua/struktura_upravlinnia/DP_Berezhanske_lisomylyvske_hospodarstvo
8. Поверхневі води – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://www.oda.te.gov.ua/berezhanska/ua/1041.htm>
9. Природні умови та ресурси Тернопільщини. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. – 512с.; іл.
10. Рослинний і тваринний світ Бережанського району – [Електронний курс]. – Режим доступу: - <http://www.oda.te.gov.ua/berezhanska/ua/1041.htm>
11. Ференц Р. В. Особливості природно-ресурсного потенціалу Бережанського району Тернопільської області: дипломна робота / Р. В. Ференц ; ТНПУ ім. В.Гнатюка, географ. фак. ; наук. кер. М. О. Алексієвець. – Тернопіль, 2011.

Базан М. магістр групи мГ-1
наук. керівник – Питуляк М.Р. к.г.н., доц.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Метою статті є вивчення та аналіз земельних ресурсів Кременецького району Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу. Земельні ресурси являють собою основу розвитку економіки країни, забезпечення стійкого розвитку держави, реалізація економічних можливостей населення. У сфері охорони земельних ресурсів повинен бути налагоджений державний контроль за раціональним використанням земель тому, що Україна є однією з найбагатших власників якісних земельних ресурсів.

Земельні ресурси забезпечують функціонування економіки та суспільства, є надійною основою соціально-економічного розвитку країни, є просторовою базою для розміщення та функціонування усіх з видів людської господарської діяльності, головним засобом виробництва в сільському і лісовому господарстві, в їхніх надрах сконцентровані усі поклади корисних копалин.

У сучасному розумінні земельні ресурси – це складне поняття, до якого умовно належить визначення «природно-соціальне утворення», що характеризується ознаками просторового та інтегрального ресурсів – протяжністю, рельєфом, надрами, водами, ґрунтовим покривом, рослинністю, іншою біотою, а також є об'єктом господарської діяльності й розселення, визначає екологічні умови життя людей. Земельні ресурси – сукупні ресурси земної території як просторового базису господарської діяльності і розселення людей, засобу виробництва, її біологічної продуктивності та екологічної стійкості середовища життя [4].

Кременецький район розташований у північній частині Тернопільської області у зоні західного лісостепу Волино-Подільського плато. Межує на півдні, південному сході зі Збаразьким та Лановецьким, сході – Шумським районами Тернопільської області, заході – Бродівським районом Львівської області, півночі – Дубенським та Радивилівським районами Рівненської області [3].

Найбільша частка в структурі земельного фонду припадає на землі сільськогосподарського призначення (73,13%). У структурі сільськогосподарських земель району найбільшу площу займають сільськогосподарські угіддя. Їх площа в межах району становить 65563,97 га, і це дорівнює 97,71% від площі земель сільськогосподарського призначення та 71,46% від загальної площі земель району. Найбільші площі сільськогосподарських угідь в межах району зосереджені в Білокриницькій – 3123,34 га (61% від загальної площі земель сільської ради), Ридомильській – 3170,81 га (86%), Будківській – 3422,43 га (85%) сільських радах. Територія району характеризується високим показником сільськогосподарської освоєності (71,46%).

У структурі сільськогосподарських угідь Кременецького району найбільшу частку займають орні землі – 77,11%. У районі велика частка сіножатей і пасовищ (1,29% і 13,3% від сільськогосподарських угідь відповідно), які слугують природною кормовою базою для тваринництва.